

Van hoog op de toren tot diep onder de grond

Twee uitersten in het werk
van Monumentenwacht Utrecht

tekst **GERTJAN ZIJP & JOLIEN TEN BRINKE** afbeeldingen **MONUMENTENWACHT UTRECHT**

Het werk van een monumentenwachter brengt je op de meest uiteenlopende plekken. Het onderhouden van het erfgoed in Nederland is dan ook zeer divers werk. Monumentenwacht Utrecht neemt ons mee naar de Nederlands Hervormde kerk in Jaarsveld waar de leibedekking van het koor wordt vervangen én de begraafplaats Soestbergen in Utrecht waar niet alleen grafmonumenten, maar ook de groene parkaanleg aandacht en advies behoeft.

Van alle erfgoedcategorieën vormen de kerkgebouwen een zeer grote groep binnen het aantal abonnees van Monumentenwacht Utrecht. Onderhoud is vaak complex, ook gezien de omvang van de gebouwen. De specialistische kennis die wordt gevraagd voor het onderhoud en herstel van de gebouwen maakt dat vele kerkbesturen al jarenlang trouwe abonnees zijn. Je kunt van vrijwilligers immers niet verwachten dat zij op grote hoogte de goten schoonmaken of een lei terugplaatsen.

Onderhoud in Jaarsveld

Een van deze abonnees is de Nederlands Hervormde kerk te Jaarsveld. Deze kerk stamt uit de veertiende eeuw en bestaat uit een toren, kerkzaal en koor met consistorie. Het kerkgebouw wordt langjarig door de wachters van Monumentenwacht Utrecht bezocht. Voor het kerkbestuur is het een zorg minder dat het gebouw na de inspectie weer wind- en waterdicht is. Daarnaast staat de Monumentenwacht de kerkvoogdij bij tijdens de benodigde onderhoudswerkzaamheden. De kerk staat er goed bij maar kent wel enkele kwetsbare punten. Het pleisterwerk met schilderwerk van de gevels vraagt bijvoorbeeld regelmatig onderhoud en de leibedekking van het koor en de gootbekleding worden sleets. Het kerkbestuur wil graag dat deze worden vervangen zodat het kerkgebouw weer jaren vooruit kan. Recent is begonnen met voorbereidende werkzaamheden. Monumentenwacht Utrecht staat het bestuur hierin bij door middel van extra inspecties op het uit te voeren werk en het geven van advies over werkzaamheden aan detailleringen en de wijze van aanbrengen.

De Nederlands Hervormde kerk te Jaarsveld [foto: Wikimedia Commons].

“Een broedend ooievaarspaar op de topgevel betekent dat de planning van het werk moet worden aangepast”

Aanpassingsvermogen

Op de topgevel van het koor is een ooievaarsnest aanwezig. Dit vraagt om een specifiek plan van aanpak: het kerkbestuur wil het nest behouden voor het broedende ooievaarspaar. Tijdens de uitvoeringswerkzaamheden dient uiterst voorzichtig om het nest heen gewerkt te worden zodat deze niet beschadigd raakt. Ook de planning van de werkzaamheden moet worden aangepast. Ooievaars keren immers altijd terug naar hun oude nest en je wilt natuurlijk geen broedend paar storen. Dit betekent dat het onderhoud aan het koor niet in het voorjaar of de zomer uitgevoerd kan worden, maar in de winter plaats moet vinden.

Het werk van de Monumentenwacht reikt verder

Naast gebouwd erfgoed inspecteert Monumentenwacht Utrecht ook historische interieurs, groene monumenten en archeologische terreinen. De inspectierapporten hebben voor al deze afzonderlijke categorieën monumenten een praktisch toepasbare insteek en zijn geschikt als vertrekpunt voor de onderhouds- en beheerplannen. Eigenaren, of dat nu particulieren, landschapsbeheerders of overheden zijn, waarderen

de praktische adviezen van de Monumentenwacht. Het inspectierapport duidt daarbij altijd de oorspronkelijke vorm of bedoeling van de gehele beschermde aanleg.

Van kerk naar begraafplaats

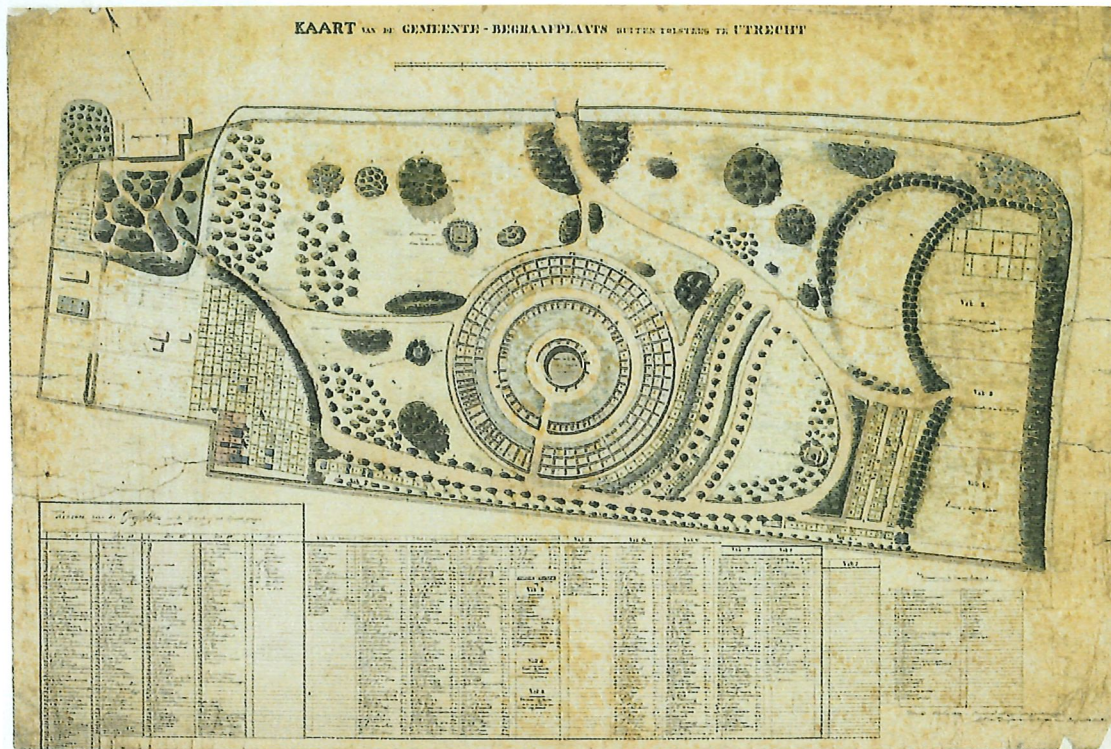
Bij Koninklijk Besluit van 1829 werd het begraven in kerken en het aanleggen van begraafplaatsen binnen de bebouwde kom in Nederland verboden. Een van de vele begraafplaatsen die naar aanleiding van dit besluit is ontstaan is de begraafplaats Soestbergen aan de Gansstraat in Utrecht. Het is een begraafplaats in Engelse landschapsstijl. Bekende landschapsarchitecten als Jan David Zocher, Louis Paul Zocher, Lucas Pieters Roodbaard en Anthony Springer ontwierpen romantische tuinen in de Engelse landschapsstijl compleet met hoogteverschillen, kronkelende paden, waterpartijen en veel groen. De begraafplaats Soestbergen is de oudste algemene begraafplaats van Utrecht. De begraafplaats staat bekend om zijn slingerende paden en de bijzondere cirkel van grafkelders: de ‘Ring van Zocher’. Maar instandhouding van dit unieke monumentale complex gaat gepaard met hoge kosten. Voor zowel de Ring van Zocher als voor de groene aanleg is een instandhoudingssubsidie aangevraagd door Monumentenwacht Utrecht in opdracht van de eigenaar. Het vervaardigde inspectierapport met kostenbegroting duidt voor deze aanvraag de oorspronkelijke aanleg en biedt handvatten voor sober maar doelmatig onderhoud.

Expertise in groen

Een gespecialiseerde monumentenwachter kijkt naar de oorspronkelijke vorm of bedoeling van de aanleg, controleert de onderhoudsstaat van elk onderdeel en adviseert over de benodigde onderhoudstaken. Hij inspecteert bovendien of de oorspronkelijke bedoeling van de aanleg nog zichtbaar is. Zo wordt bekeken of paden nog begaanbaar zijn, gesnoeide beplanting nog de juiste vorm heeft en of bijvoorbeeld vijvers niet zijn dichtgegroeid. Met extra aandacht is in Soestbergen gelet op ouderdoms- of stormschade aan de bomen. De wachter kan diverse gebreken constateren, zoals zwamaantastingen, de aanwezigheid van dood hout, de groeiwijze van takken of

Aanzicht van de consistorie en het koor met het ooievaarsnest vanuit het zuidoosten.

Plattegrond van de eerste Algemene Begraafplaats Soestbergen te Utrecht, met middenin de Ring van Zoicher [bron: het Utrechts Archief, 216864].

“Met extra aandacht is in Soestbergen gekeken naar de toestand van het bomenbestand”

beschadigen aan stam of voet. Het bomenbestand van begraafplaats Soestbergen en het intensieve recreatieve gebruik van de locatie vormen een uitdaging voor de eigenaar. Het inspectierapport van de Monumentenwacht helpt om de belangrijkste aandachtspunten te duiden waar extra inzet wenselijk is van de onderhoudsploeg. Op deze manier draagt Monumentenwacht Utrecht bij aan het behoud van het monumentale karakter van de begraafplaats.

Over de auteurs:

GERTJAN ZIJP is bouwkundig adviseur en **JOLIEN TEN BRINKE** werkt als zelfstandig project- en officemanager. Beiden zijn werkzaam bij Monumentenwacht Utrecht.

De zogenaamde ‘Ring van Zoicher’, een bijzondere cirkel van grafkelders.

Begraafplaats Soestbergen [foto: Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 533.365].